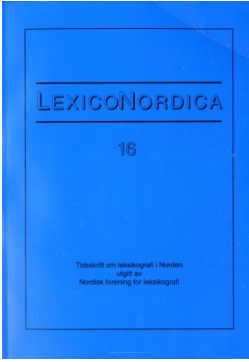

LexicoNordica

Titel:	Valensförbindelser, kollokationer och idiom med åt och till. Ger ordböckerna relevanta upplysningar?	
Forfatter:	Nina Martola	
Kilde:	LexicoNordica 16, 2009, s. 197-218	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Nina Martola

Valensförbindelser, kollokationer och idiom med *åt* och *till*. Ger ordböckerna relevanta upplysningar?

This article is a study of how three different Swedish monolingual dictionaries handle word combinations. Two of the dictionaries are definitional but with different target groups. One is for Swedish users and one is designed for learners of Swedish. The third dictionary is a dictionary of phraseology. The analyzed word combinations consist of verb phrases with the prepositions *till* ('to') and *åt* ('at; for; to') and comprise collocations, idioms and valence combinations. I compare the results of a corpus research to the contents of different dictionary entries.

1. Inledning

I denna artikel kommer jag att granska hur tre olika ordböcker hanterar valensförbindelser, kollokationer och idiom som utgör verbfraser och som innehåller prepositionerna *åt* och *till*. Jag har valt prepositioner som ingång eftersom det lyfter fram delvis andra mönster än om man utgår från mer betydelsefulla ord vid diskussionen av samma fenomen. Tyngdpunkten kommer att ligga på kollokationer, men jag inbegriper i viss mån idiom och valensförbindelser, eftersom de tillsammans med kollokationer ingår i ett kontinuum. För en utförligare diskussion av valensuppgifterna i olika ordböcker hänvisas till Martola (2008). Analysen av ordboksartiklarna sker mot bakgrunden av korpusundersökningar över användningen av prepositionerna *åt* och *till*.

I det följande kommer jag först att kortfattat redogöra för resultaten av de korpusundersökningar jag gjort på de två prepositionerna. Därefter tar jag upp begreppet 'kollokation' utifrån mina resultat. I den tredje delen av artikeln går jag igenom hur tre olika ordböcker hanterar användningen av *åt* och *till* och till slut summerar jag upp mina iakttagelser.

2. Prepositionerna *åt* och *till* utifrån en textkorpus

För att kunna ta ställning till hur systematiskt användningen av prepositionerna *åt* och *till* beskrivs i ordböckerna behövs det ett språkligt material att spegla ordboksartiklarna mot. Denna undersökning bygger

därvidlag på två tidigare studier, dels en omfattande studie av *åt* med totalt närmare 10.000 sverigesvenska belägg (Martola 2007), dels en mindre jämförelse av *åt*-materialet med ett material på *till* på 500 sverigesvenska belägg (Martola u.u.). Beläggen är hämtade ur den sverigesvenska Parolekorpusen (drygt 19 miljoner ord) i den version som ingår i Språkbanken i Finland <www.csc.fi/kielipankki/index.phtml.sv>, och de är sökta med hjälp av en sträng som gav alla fall av ett verb följt av prepositionen på 0–4 positioners avstånd. Jag ska här i korthet redogöra för användningsmönstren för de två prepositionerna som de ser ut utifrån korpusen och sedan undersöka i vilken mån de typiska egenskaperna hos *åt* och *till* framgår ordböckerna.

Tabell 1 visar att största delen eller över 70 % av beläggen på både *åt* och *till* är fall där prepositionsfrasen utgör en valensartad bestämning till verbet. Jag har valt benämningen *valensartad* eftersom definitionerna på *valens* varierar i strikthet i olika arbeten. Vid kategoriseringen här har jag dragit gränsen mellan fria led och det som brukar kallas *mellanled* (t.ex. fall som *åt svärmor* i *han tvättade bilen åt svärmor*). Det är de valensartade användningarna jag kommer att koncentrera mig på här och jag återkommer strax till den gruppen.

Åt är proportionellt betydligt frekventare som partikel med en andel på 21 %, medan partikelförbindelser med *till* utgör knappa 4 % av *till*-beläggen. Exempel på partikelförbindelser är *bära sig åt*, *gå åt*; *fnissa till*, *byta till sig*.

Vi kan också utifrån tabell 1 konstatera att *till* är betydligt vanligare än *åt* i attributiv, dvs. appositionell användning (*en fribiljett till teatern*). Gråmarkeringen för *åt* i tabellen anger att antalet är approximativt. Också i övriga typer av användningar är *till* vanligare. De 67 fallen av fria *åt*-fraser representerar alla *åt gången* ('per gång') medan de 52 *till*-fallen i gruppen Övriga fördelar sig på flera olika typer. 24 belägg utgörs av fria bestämningar med stelnade uttryck (bl.a. *till exempel*, *till slut*, *till Z del*), 14 är belägg på fria tidsuttryck (*om projektet tar slut till årsskiftet*) och de resterande 14 är av varierande slag.

TABELL 1. Syntaktisk distribution för *åt* och *till*.

	Åt		Till	
	Antal	%	Antal	%
Valensartade förbindelser	7 866	75,0	364	73,4
Partikelförbindelser	2 204	21,0	18	3,6
Attributiva	350	3,3	62	12,5
Övriga	67	0,6	52	10,5
Σ	10 487	100,0	496	100,0

Om vi så ser på de valensartade bestämningarna kan det inledningsvis konstateras att prepositionen *åt* i betydligt högre grad är kollokativ, dvs. den tenderar att samförekomma med vissa verb. De tio frekventaste verben står för hälften av alla belägg. För *till* är denna tendens inte alls lika stark; de tio vanligaste verben står för under 30 % av beläggen¹. De tre vanligaste verben med *åt* står för 30 % av *åt*-beläggen medan motsvarande siffra för *till* är 15 %. Av tabell 2 framgår det vilka de tio vanligaste verben är.

TABELL 2. De tio vanligaste verben i kombination med *åt* och *till*.

Nr	Verb med <i>åt</i>	Antal belägg	Nr	Verb med <i>till</i>	Antal belägg
1	ägna sig	1037	1	gå	21
2	ge	823	2	komma	21
3	ägna	572	3	leda	13
4	säga	299	4	säga	12
5	skratta	269	5	åka	7
6	gå	235	6	bidra	6
7	glädja sig	169	7	flytta	6
8	glädjas	141	8	göra	6
9	lämna	135	9	förvandlas	5
10	dra	127	10	komma fram	5

Listorna över de frekventaste verben (tabell 2) visar också på tydliga funktionella skillnader mellan prepositionerna. Bland *till*-verb dominerar rörelseverb (*gå, komma, leda, åka, flytta, komma fram*) medan bara två rörelseverb får plats på *åt*-listan (*gå* och *dra*).

Ser man på beläggen i termer av semantiska roller för prepositionens rektion² framträder likheter och skillnader tydligare. Semantiska roller är i flera avseenden ett problematiskt analysredskap. Rollerna kan läggas på olika nivåer och en entydig kategorisering av alla belägg är sällan möjlig, men en rollanalys fångar å andra sidan vissa egenskaper hos verb-prepositionsförbindelser. Av tabell 3 framgår vilka huvudroller jag räknat med och av diagram 1 framgår hur beläggen fördelar sig på de olika rollerna. För en mer ingående diskussion av semantiska roller hänvisas till Martola (2007) och de källor som där nämns.

¹ Antalet undersökta belägg på *åt* är ju mycket högre än på *till* och skillnaden kunde tänkas bero på det. Ett test med 380 slumpvis utvalda belägg ur *åt*-materialet visar dock att så inte är fallet: det mindre materialet ger samma fördelning.

² Termen *rektion* används i denna text med avseende på den NP som styrs av prepositionen (*till skolan*).

TABELL 3. De semantiska rollerna för *åt*- och *till*-rektionen med exempel.

<i>Åt</i>	<i>Till</i>
Mål	
<i>svänga åt höger</i> <i>dra åt helvete</i>	<i>åka till Stockholm</i>
Mottagare	
<i>ge plats åt en ny generation</i>	<i>ge en ros till sin svärmor</i>
Adressat	
<i>skrika åt ungarna</i>	<i>ringa till kontoret</i>
Föremål	
<i>fnysa åt såpor</i> <i>ägna sig åt karate</i>	<i>komma fram till ett beslut</i> <i>omvandlas till värme</i> <i>bidra till en utjämning</i> <i>ansluta sig till bojkotten</i>
Beneficient	
<i>tvätta bilen åt svärmor</i>	

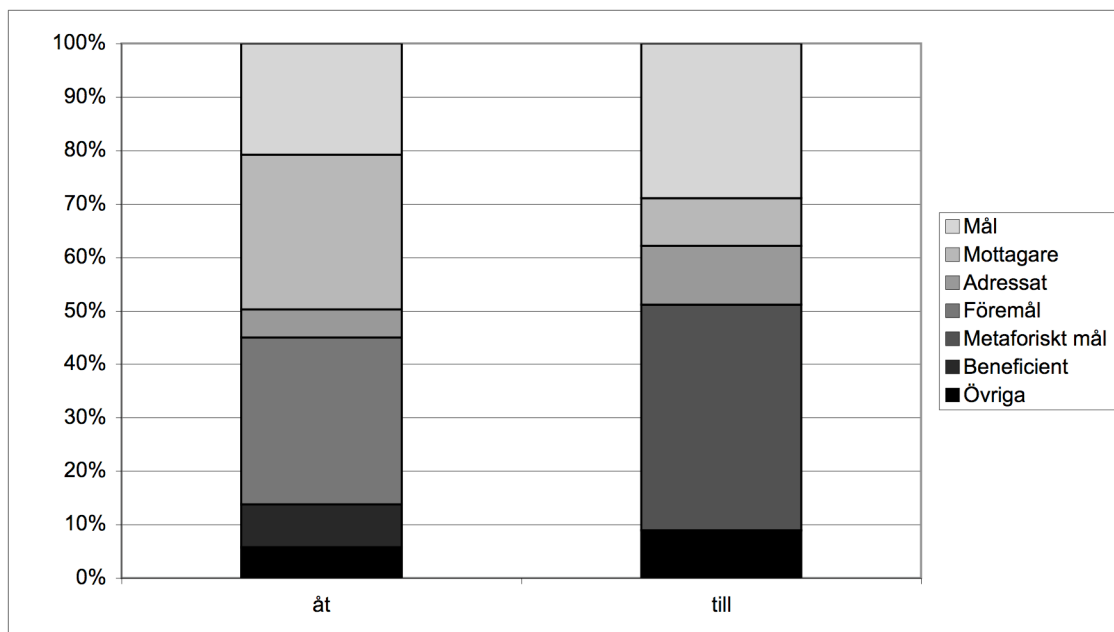

DIAGRAM 1. Fördelningen mellan semantiska roller för verbprepositionsförbindelserna.

Mål, mottagare och adressat³ är gemensamma roller för verbförbindelser med de två prepositionerna, men förutom att fördelningen proportionellt sett är olika finns det klara kvalitativa skillnader mellan beläggen för de olika rollerna.

Målrollen står för en något större andel för *till* och det handlar i mycket högre grad om fritt utbytbar rektion. Huvudparten av beläggen avser plats, men därtill förekommer personellt mål (*åka till mormor*, ca 15 % av målbeläggen). För *åt* handlar det till överväldigande del om en handfull rektioner (*höger, vänster; norr, söder, öster, väster; babord, styrbord* samt *håll(et)* och *sida(n)*). En tydlig grupp utgörs av kraftuttryck (*dra åt skogen, gå åt helvete*). Fritt utbytbar är rektionen egentligen bara för verbet *luta* i överförd användning (*det lutar åt seger för svenskarna*). Noteras kan att SAG (2: 700–701) talar om *riktmärke* och inte *mål* i fråga om *åt*.

Mottagargruppen är proportionellt mycket större för *åt* än för *till*, närmare 30 % av hela valensmaterialet mot knappa 10 % för *till*. Av mottagarbeläggen på *åt* står en tredjedel nära benefaktiv funktion (*sy en jacka åt sin dotter; beställa biljetter åt en kollega*). Av de övriga utgör en ganska stor del mer eller mindre kollokativa fraser med verbet *ge* (*ge plats åt ngt, ge uttryck åt ngt*). De konkreta beläggen är fåtaliga. För *till* utgör 60 % av mottagarbeläggen mer eller mindre konkreta överföringar.

Adressatrollen för de två prepositionerna uppvisar också olikheter. Medan *åt* först och främst antyder försök till påverkan (*hon röt åt mig att gå därifrån*) avser *till* i mycket högre grad adressering av information (*allt jag sa till polisen var lögn*). För *åt* kan adressatrollen tänkas ingå i föremålsrollen; gränsen mellan de två är rätt suddig.

Det finns en klar produktiv användning av *åt*, som helt saknas hos *till*, nämligen benefaktiv (*tvätta bilen åt svärmor*). Beläggen utgör ca 8 % av *åt*-materialet men rektionen är alltså fritt utbytbar med den semantiska restriktionen att *åt*-rektionens normalt är +human eller åtminstone +animat. Verbet ska också normalt avse en prestation av något slag.

I gruppen Övriga finns ytterligare en tydlig grupp belägg i fråga om *åt*, nämligen typen *glädjas åt ngt, gotta sig åt något*, där rektionen utgör ett känsloobjekt samt fall som *duga åt ngn, räcka åt ngn* och en liten grupp idiom, där rektionens roll är oklar. För *till* består gruppen Övriga nästan uteslutande av stelnade rektioner (*gå till väga, vara till salu*) eller

---

³ Benämningarna på semantiska roller skrivs ofta med kapitäl (MÅL, MOTTAGARE, ADRESSAT OSV.), men här har jag inte markerat rollerna på något särskilt sätt.

andra fasta förbindelser där rektionens roll är svårdefinierad (*ta hänsyn till ngt, lägga märke till ngt*).

3. Kollokationer med prepositionsfras som byggsten

Innan jag går över till att jämföra resultaten från korpusanalysen med behandlingen i ordböckerna ska jag ta upp termen *kollokation* och diskutera begreppet utifrån mitt korpusmaterial över *åt* och *till*. Termen förekommer med varierande innebörd i lingvistisk och lexikografisk litteratur, och inom ramen för en relativt kort artikel finns inte utrymme för att gå in på olika synsätt och ställa dem mot varandra. Jag kan i alla fall konstatera att det finns två grundanvändningar av termen, dels vad som kan kallas den statistiska kollokationssynen, dels den syntagmatiska eller fraseologiska kollokationssynen, eller i bl.a. Svenséns (2004: 208) terminologi korpusorienterad och systemorienterad kollokationsteori⁴. Enligt den statistiska synen behöver det inte finnas något syntagmatiskt samband mellan de kollokerande orden (även om det inte är uteslutet att det gör det). Ett exempel är att *åt* och *och* kollokerar i mitt material. Enligt den syntagmatiska synen ingår de kollokerande orden i en syntagm av något slag (*begå självmord; ge uttryck åt Y*). Det finns olika typer av syntagmatiska kollokationer⁵.

I och med att språkliga korpusar blivit sökbara också med avseende på grammatiska element har en tredje kollokationssyn aktualiserats. Den är statistisk-strukturell. Exempelvis Stefanowitsch & Gries (2003) har i sina korpusundersökningar kunnat konstatera att vissa ord tenderar att samförekomma med vissa syntaktiska strukturer. De kallar utifrån sin konstruktionsgrammatiska infallsvinkel den här typen av samförekomster för *collostructions*. Samma fenomen ”co-selection of lexis and grammar” lyfts fram av t.ex. Stubbs (1996) och Anward (2000).

Min undersökning kan sägas vara kollostruktionell, eftersom jag utgått från en given struktur: ett verb följt av noll till fyra positioner följt av en preposition där prepositionspositionen är lexikalt fylld med *åt* respektive *till*. På sätt och vis handlar det förstås konkret om fem olika

⁴ För statistisk kollokationsteori se exempelvis Kjellmer (1984) och Sinclair (1991), för syntagmatisk syn av olika strikthetsgrad se t.ex. Hausmann (1985), Malmgren (2002, 2008); Bergenholtz & Tarp (1994), Brink (2006:45), Vatvedt Fjeld & Vikør (2008).

⁵ För en översikt se t.ex. Farø & Lorentzen (denna volym [*ordförbindelser*]), Mel’chuk (1996 [*lexikala funktioner*]), Anward & Linell (1976 [*lexfraser*]), Brink (2006).

strukturer, men jag har i första hand tagit fasta på vad träffarna har gemensamt även om också skillnader mellan strukturer med olika antal element mellan verb och preposition trätt fram. Den här typen av sökning över ett språkmaterial ger en annan bild av samförekomst än om man ser på ett material med bara ett ord åt gången som nod.

Det framgår tydligt av tabell 2 ovan att samma struktur för *åt* och *till* ger helt olika verb i toppen på frekvenslistan. Det här är i och för sig ingen oväntad upptäckt, men nya mönster träder fram när man fyller fler positioner i strukturen. Bland de åtta vanligaste nominala kollokaten mellan *ge* och *åt* är *stöd* det enda som är gemensamt i topplistan för de två prepositionerna. Detta framgår av tabell 4. (De absoluta talen för *åt* och *till* i tabellen är inte direkt jämförbara inbördes utan kan endast användas för jämförelser inom respektive prepositions-kolumn.)

TABELL 4. Nominala kollokat mellan *ge* och preposition.

N i	Antal	Naket N	N i	Antal	Naket N
<i>ge N åt Y</i>		%	<i>ge N till Y</i>		%
plats	65	98,5	upphov	211	100,0
stöd	45	62,2	möjlighet(er)	104	74,3
namn	44	79,5	bidrag	70	39,5
uttryck	38	97,4	stöd	48	39,2
liv	31	54,8	anledning	47	97,9
näring	27	92,6	rätt	39	79,5
röst	24	75,0	pengar	38	31,6
utrymme	20	60,0	tillgång	34	97,1

Av tabellen kan man rent intuitivt också sluta sig till en annan klar skillnad mellan prepositionerna. Kollokaten N i *ge N åt Y* ingår i en treledsförbindelse medan kollokaten N för *ge N till Y* har starkare band till prepositionen; prepositionsfraser med nomenet kan uppträda attributivt (*upphovet till Y*, *möjligheterna till Y* osv.). Det enda undantaget är *pengar*.

Går man vidare och fyller ytterligare en position i strukturen framträder nya specifika mönster. Medan vissa nominala kollokat nästan uteslutande uppträder ensamma och som naket substantiv (*ge uttryck åt Y*, *ge upphov till Y*) tenderar andra att ta bestämmningar. I tabell 4 anger procentsiffran hur stor del av kollokaten som står helt utan bestämmningar.

Enligt min uppfattning ska kollokationerna med attribuerade nomen ses som varianter av samma ”grundkollokation”, det är fråga om kombinatoriska egenskaper på en mer specifik nivå av språket än generella

syntaktiska regler. Fenomenet kunde beskrivas som i (1). De upphöjda procentsiffrorna anger i hur hög grad bestämning förekommer. Fördelningen baserar sig på en beräkning av 100 webbelägg, eftersom beläggen ur korpusen är för få för beräkningar av andelar. Beskrivningen är alltså ytterst tentativ, men den ger en bild av vad det kan handla om.

- (1) <ge (större/ytterligare/extra/[m.fl.])^{25%} eftertryck åt Y>
 <ge (en)^{11%} (Attr:[GRAD]^{75%} /[EGENSK]^{13%})^{52%} tyngd åt Y>

Vilken attribuering som förekommer varierar beroende på kollokatet, och noteras kan att bestämningarna kan uppvisa annan fördelningsfrekvens i <ge (attr) N åt Y> än i andra syntagmer där samma nominala N ingår. I det material med *eftertryck* som jag kontrollerat förekom *stort* i tio fall som attribut i uttrycket <med (Z) *eftertryck*> och inte en enda gång i <ge (Z) *eftertryck* åt Y>. Omvänt förekom *ytterligare* tio gånger som attribut i <ge (Z) *eftertryck* åt Y> och inte en enda gång i <med (Z) *eftertryck*>.

Nu är kanske inte *ge* det mest typiska kollokats verbet, och för att se om mina iakttagelser om variation gäller också vid andra verb har jag undersökt några av de kollokationer Malmgren (2008:156) behandlar, för att se vilken variation de uppvisar. Jag kontrollerade de tio första kollokationerna i Malmgrens tabell, och resultatet framgår av tabell 5.

TABELL 5. Variationen hos några kollokationer.

Kollokation	Antal belägg	Antal belägg i angiven form	Andel belägg i angiven form	De vanligaste variationerna
anlägga (samma) synpunkt	4	0	0%	anlägga synpunkter
avge ett löfte	5	0	78%	
avlägga ed	4	0	67%	avlägga eden
begå självmord	112	103	92%	
bedriva handel	22	5	23%	bedriva Z-handel (narkotikahandel, värdepappershandel m.fl.)
bjuda motstånd	43	15	35%	bjuda bra/bättre, hårt motstånd m.fl., bjuda på Z motstånd
bruka våld	16	13	81%	
dra en slutsats	100	1	1%	dra slutsatsen att, dra slutsatser, dra Z slutsatser
fatta beslut	100	48	48%	fatta Z beslut (plur.), fatta beslutet, fatta ett beslut
framföra kritik	45	29	64%	framföra Z kritik

Kollokationerna anförs i tabellen i den form Malmgren anger dem. I den andra kolumnen anges antalet belägg i Svenska Parole (jag har lagt gränsen vid 100 om beläggen varit många). Den tredje kolumnen visar hur många av beläggen som förekommer i den angivna formen och den fjärde vilken procentuell andel dessa utgör. I den sista kolumnen anges vanliga varianter i korpusen.

De tre första kollokationerna är så fåtaliga i korpusen att det inte går att dra några slutsatser om ”normalform”. Kompletterande kontroller på webben (sökningar maj 2009) ger vid handen att den första kollokationen borde stå i pluralis, *anlägga synpunkter*, för antalet belägg på den varianten är över 10.000 medan de singulara alternativen sammanlagt utgör ett tjugotal. Beläggen på *ANLÄGGA samma synpunkt* är 11 medan belägg på *ANLÄGGA synpunkt* (vilket utifrån angivelsesättet borde vara ett möjligt alternativ) saknas helt. För den andra kollokationen står *AVGE ett löfte* för ca 78 % av webbeläggen medan plural form *AVGE löften* uppgår till ca 14 %. För *AVLÄGGA ed* är den angivna formen vanligast (67 %) medan *AVLÄGGA en ed* uppgår till ca 23 % och *AVLÄGGA eden* till 9 %. Beräkningen av fördelningen mellan webbeläggen är givetvis approximativ, vilket markeras med grått i tabell 5. Webbsökningarna är gjorda på exakt sträng ”anlägga synpunkter” osv. med verbet i infinitiv, presens, preteritum och supinum (kapitälerna i strängarna ovan anger detta). För nomenen har jag sökt bestämd och obestämd form singularis, obestämd form pluralis samt alternativet naket substantiv. Alla tre uttrycken förekommer också med attribuerat nomen, men eftersom Google är ett synnerligen trubbigt sökverktyg för språkliga syften har jag inte försökt räkna ut några andelar.

Formerna i vänsterkolumnen i tabell 5 kan betraktas som ”grundformer” av kollokationerna – precis som verb anförs i infinitiv – men för en ordboksanvändare kunde det vara bra att få veta om kombinationen är låst eller om variationer är möjliga. Detta gäller i all synnerhet om inte ens hälften av beläggen uppträder i sin ”grundform”. Hur detta kunde göras i praktiken i ordboksartiklarna är dock en öppen fråga. Optionella element kan anges inom parentes, men det blir en grov angivelse, för förekomsten av attribut varierar mycket för de olika uttrycken. Dessutom inverkar attribut på artikelbruket. Det är också ytterst problematiskt att i en kortfattad ordboksartikel få fram variationsskillnaderna för fraser som *avge ett löfte*, *avlägga ed*, *begå självmord*, *dra en slutsats*, *fatta beslut*.

På senare tid har ”chomskyanska” teorier om generella, generativa regler börjat ifrågasättas på sina håll. Det förefaller som om språklig produktion i ganska hög grad skulle ske utifrån färdiga bitar (jfr t.ex.

Andersson 2005, Anward 2000, Bybee 1998, Goldberg 2006, Gross 1979, Lindberg 2004, Pawley 1986, Stubbs 1996). Min materialanalys stöder den konstruktionsgrammatiska uppfattningen att språket bildar ett intrikat nätverk av konstruktioner av olika typer och specificitetsgrad. Gränsen mellan idiom och kollokationer är en bred övergångszon utan entydiga skiljelinjer. Också ”kombinatoriska” egenskaper kan anses vara kollokationella. Noteras kan att Vatvedt Fjeld & Vikör (2008:114) nämner förbindelser som traditionellt brukar anges som valensegenskaper under kollokationer, t.ex. *leta efter ngt, kritik mot ngt*.

Sammanfattningsvis vill jag konstatera att termen *kollokation* är synnerligen luddig och att jag i denna studie faller tillbaka på just detta faktum och använder benämningen som ett övergripande begrepp för olika typer av (syntagmatisk) samvariation. I vissa fall är kollokationer i sin tur byggstenar i mer omfattande kollokationer. Prepositionen *åt* förekommer exempelvis i prepositionsfraskollokationer som *åt helvete, åt skogen* osv. och dessa ingår som element i verbfraser, där de kollokerar med olika frekvens med olika verb (*dra, gå, vara*). De ingår också i den verblösa strukturen <åt Y med N>. Bland kollokationerna inbegriper jag också allt från funktionsverbsfraser som *begå självmord* till mer kombinatoriska men ändå samvarierande förbindelser som *köpa böcker* och utbyggda fraser som *ge ytterligare eftertryck åt Y*.

4. Ordböckernas behandling av förbindelser med *åt* och *till*

I det följande ska jag vända min uppmärksamhet mot ordböckerna och undersöka hur tre olika ordböcker behandlar kombinationer med *åt* och *till*. Jag jämför först artiklarna för prepositionerna och därefter kontrollerar jag artiklarna för de frekventaste verben i mitt material (tabell 2 ovan) och sist ser jag på ett antal kollokationer som aktualiseras i mitt material. Inledningsvis ska jag ge jag en kortfattad presentation av de tre undersökta ordböckerna.

4.1. De undersökta ordböckerna

För denna undersökning har jag gått igenom tre enspråkiga svenska allmänspråkliga ordböcker av tre olika typer.

Nationalencyklopedins ordbok (NEO), 1995–1996, är en definitionsordbok som innehåller ca 137.000 lemman och omfattar 1.959 sidor. Jag har primärt använt webbversionen (ne.se) men också utnyttjat den

tryckta utgåvan. I ordboken urskiljs idiom (mot slutet av varje betydelsemoment) och konstruktionsuppgifter (sist i varje moment) som egna etiketterade kategorier (IDIOM resp. KONSTR.), medan resten av exemplen bara grupperas i morfologiska och syntaktiska utan explicita separatorer. För verb t.ex. kan infinitivexempel och hela meningar förekomma blandat. En ny, reviderad upplaga av ordboken är under utgivning, men den hann tyvärr inte komma ut så att den kunde beaktas i denna artikel.

Natur och Kulturs stora svenska ordbok (NKSO), 2006, är också en definitionsordbok, men den är riktad till personer med annat modersmål än svenska. Den definierar 37.000 ord och 13.000 idiom och uttryck och omfattar 1.247 sidor. Språkexempel, angivna med avvikande font (kursiv sanserif), visar hur uppslagsorden konstrueras medan ”uttryck, idiom och fraser” står sist i artikeln, markerade med fetstil, som sublemman. NKSO är en rätt kraftigt omarbetad upplaga av *Natur och Kulturs svenska ordbok*, som kom ut 2001.

Svenskt språkbruk (SSB), 2003, är en ordbok för konstruktioner och fraser. Den innehåller ca 19.600 lemmen och sublemman och omfattar 1.433 sidor. Ordboken betecknas som en kombinationsordbok (SSB, s. 10) och kombinationerna är indelade i kategorierna grammatiska konstruktioner (först i artikeln), konkreta fraser av olika fasthet (föregångna av romb) samt idiom och pragmatiska fraser (markerade med asterisk). De presenteras i den följd som i ordboksartiklarna och i avskalad form. För varje fetstilt kombination ges autentiska språkexempel.

4.2. Prepositionsartiklarna åt och till

Ordboksartiklarna över prepositioner är givetvis inadekvata som källa för verbfraskollokationer – det är knappast under prepositionslemmat användarna letar efter längre fraser – men prepositionsartiklarna borde idealiskt spegla olika användningsmönster, både produktiva och kollokationella, och därmed ge en bild av vad som är typiskt för prepositionen i fråga.

Prepositionsartiklar återfinns i NEO och NKSO, och det första intrycket är att prepositionsartiklarna inte överensstämmer särskilt väl med mina resultat. En mer detaljerad genomgång visar att det mesta av det som borde finnas med utifrån min analys också finns presenterat i artiklarna, men eftersom betydelsebeskrivningen utgör utgångspunkten kommer tyngdförhållandena att framstå som helt andra än i materialet.

I NEO är de övergripande betydelseangivelserna för *åt* sex till antalet. Det första betydelsemomentet har angivelsen ”i riktning mot angiven plats etc.” vilket i princip överensstämmer med Mål-gruppen i diagram 1. Av exemplen kan man eventuellt sluta sig till att *åt* inte används ”produktivt” (*#han reste åt Stockholm*), eftersom bara kollokativa exempel ges (*åt höger, åt vänster, åt nordost* osv.). Men ”angiven plats” i definitionen talar snarast för en produktiv användning. Betydelsenyanserna i moment 1 beskriver mycket väl de överförda Mål-användningarna. Föremål motsvaras rätt väl av moment 3 ”med inriktning på ngn el. ngt” medan Mottagare motsvaras av 2 ”för att tillgodogöras eller utnyttjas av” och 4 ”till att tas om hand av”. Beneficientrollen återfinns i moment 2, men varken av definitionen eller av exemplen framgår den produktiva (den fritt kombinerbara) användningen av *åt* särskilt tydligt. Benefaktiva exempel är *företaget betalar parkeringsböterna åt de anställda* och *kommunen tecknade borgen åt kraftverket*.

De övergripande betydelseangivelserna i artikeln för *till* är nio till antalet och bara definitionen för det första momentet överensstämmer med en roll i diagram 1: ”med (riktning mot och) slutpunkten i” motsvaras av Mål. De verb som kommer fram i språkexemplen är *resa* och *skynda sig*. Rollerna Mottagare och Adressat i Diagram 1 återfinns i betydelsenyans 1 a med den finstilta förklaringen ”spec. för att ange målet för överlämnande e.d.” Att *till* används attributivt (jfr tabell 1) framgår av betydelsemoment 3 ”i samhörighet med” med exempel som *locket till kastrullen*. Resten av de nio momenten, 2 och 4–9, motsvaras av de två grupperna Metaforiskt mål och Övriga i diagram 1.

NKSO:s beskrivning av *åt* är rätt adekvat med tanke på språklig produktion. I moment 1 återfinns den benefaktiva användningen med tre olika språkexempel, och i moment 3 och 4 finns riktningsanvändningarna med klar angivelse om begränsningar med avseende på rektionen (3 *sida* och *håll*, 4 t.ex. *höger* och *vänster* och väderstrecken). I moment 4 anges *till* som alternativ preposition för *åt höger*, och eftersom väderstrecken nämns borde ett exempel *åt (mot) norr* finnas med, så inte användaren får för sig att ett synonymt alternativ också vid väderstreck är *till norr*. Moment 2 har beskrivningen ”anger vem/vad som gör att man t.ex. skrattar”. Eftersom exemplet är *ha roligt (le, skratta)* får användaren en lite snäv bild. Ett exempel med *fnysa, bua* eller något annat liknande verb hade varit på sin plats.

Också *till*-artikeln är förhållandevis adekvat med tanke på produktion. Moment 1 motsvarar Mål och har förklaringen ”anger var t.ex. en resa slutar eller vilken plats som är målet”. Mottagare och Adressat återfinns i moment 2 med angivelsen ”anger vem som får något” med språk-

exempel på båda rollerna. I moment 3 återfinns tids- och värdegräns och i 4 tidsangivelser. Moment 5 har förklaringen ”anger målet eller resultatet” och exempel med *spara till en motorcykel, utbilda sig till kock, dömas till fyra års fängelse* (som fullständiga meningar). Moment 6 belyser den attributiva användningen (*locket till kastrullen*), 7 tar upp stelnade förbindelser (t.ex. *finnas till hands*) och 8 belyser känslouttryck (*till min förskräckelse*).

Sammanfattande kan man konstatera att NEO:s behandling av prepositionerna *åt* och *till* visserligen i stort sett beskriver prepositionernas användning men att artiklarna kanske ger litet fel bild av skillnaden mellan produktiv och kollokativ användning. I *åt*-artikeln finns inte en enda kollokativ användning angiven, och idiomet *binda ris åt egen rygg* förekommer exempelvis som exempel på betydelsen ”för utnyttjande mot”. Några exempel av typen *vi måste göra något åt saken* illustrerar betydelsen ”spec. i fråga om lösning av ngt problem e.d.”. Det anges visserligen i det senare fallet att det rör sig om vissa uttryck, men man frågar sig om det verkligen är den lilla prepositionen *åt* som svarar för de angivna betydelserna. I *till*-artikeln finns flera olika idiom-etikerade uttryck angivna. Det handlar framför allt om kombinationer där rektionen avspeglar äldre genitiv form (*till hands, lägga till rätta, till fots*), men även en del andra som t.ex. *till en början*. Många av de uttryck som markerats som idiom tycker jag snarast skulle falla in under typen ”förståelig utifrån de ingående delarna” om man skiljer kollokation från idiom med den definitionen. Uppenbarligen har NEO-redaktionen dock inte haft en sådan tumregel för IDIOM-markeringarna.

Rent principiellt ställer jag mig litet frågande till att beskriva funktionsord med så kraftig tyngdpunkt på betydelse som i NEO; det som beskrivs är ofta betydelsen hos hela frasen och det borde framgå tydligare.

NKSO:s artiklar tar i högre grad fasta på (den ”produktiva”) användningen och idiomatiska uttryck lyser med sin frånvaro. I de två sista momenten i *till*-artikeln (7 och 8) finns det en angivelse om att användningen begränsar sig till vissa uttryck.

4.3. Några verbartiklar

I förbindelser mellan prepositioner och verb är det verbet som utgör huvudord, och härnäst ska jag granska några av de verb som dyker upp som kollokat till *åt* och *till* i mitt material (tabell 2 ovan). Inledningsvis kan jag då konstatera att prepositionerna i sin tur dyker upp som kollokat till verben om man gör kollokationstabeller med de olika

verben som nod (Svenska Parole, <www.csc.fi>). Av (3) framgår vilken plats *åt* intar och av (4) vilken plats *till* intar som kollokat till några av verben ur tabell 2.

(3) *ägna* (1), *ge* (?), *säga* (–), *skratta* (1), *gå* (14)

(4) *gå* (1), *komma* (2), *leda* (1), *säga* (25), *åka* (1), *bidra* (1), *flytta* (1)

Vi ser alltså att prepositionen i de flesta fall hör till de vanligaste kollokaten. Endast för *säga* kommer prepositionen längre ner i tabellerna. Verbet *ge* har jag inte kunnat göra någon kollokationstabell för. Anningen är verbet för frekvent eller så är det någon bugg i det program jag använt. Utifrån (3) och (4) vore det att vänta att respektive preposition skulle förekomma i valensuppgifterna för verben i de flesta fall. Så är också i rätt hög grad fallet, vilket framgår av tabell 6. I tabellen anger X (stort kryss) att prepositionen återfinns i den formella valensangivelsen medan *i ex.* anger att den framgår av ett språkexempel. I NKSO ges valensuppgifter genomgående i form av språkexempel.

I artiklarna *komma* och *leda* i NEO anges *komma till ngt* och *leda till ngt* som sista valensalternativ i respektive betydelsemoment. De åsyftar uppenbarligen den överförda användningen (*komma till konflikter*, *leda till en lösning*). I SSB anges *ägna sig åt ngt* som sublemma och i NKSO som fras.

TABELL 6. Verbartiklar.

Verb	Valens-preposition	NEO		SSB		NKSO	
		Angiven	I betydelsemoment	Angiven	I betydelsemoment	Angiven	I betydelsemoment
<i>ge</i>	åt	–		X	1	–	
<i>skratta</i>	åt	X		X		<i>i ex.</i>	
<i>säga</i>	åt	–		–		–	
<i>ägna</i>	åt	X	1	X	1	<i>i ex.</i>	
<i>ägna sig</i>	åt	X		X	Subl.		Fras
<i>bidra</i>	till	X	1,2	X	1,2	<i>i ex.</i>	1,2
<i>flytta</i>	till	<i>i ex.</i>	1,2	<i>i ex.</i>	1,2	<i>i ex.</i>	2
<i>gå</i>	till	<i>i ex.</i>	1,2	X	3	<i>i ex.</i>	1,7,8
<i>komma</i>	till	(X)	1	<i>i ex.</i>	1	<i>i ex.</i>	2
<i>leda</i>	till	(X)	1	<i>i ex.</i>	2	<i>i ex.</i>	3
<i>säga</i>	till	<i>i ex.</i>	1	X	1	<i>i ex.</i>	1
<i>åka</i>	till	<i>i ex.</i>	1,2	<i>i ex.</i>	1	<i>i ex.</i>	1

I fråga om rörelseverben, där *till*-användning framgår av exempel i NEO, är den formella konstruktionsuppgiften att verbet konstrueras med adverbial: ~ ADVL. SSB har på motsvarande sätt *ngnstans*.

När det gäller verbet *gå* iakttar både NEO och SSB en etymologisk princip och utgår från ”kärnbetydelsen”: den första betydelsen som tas upp avser att förflytta sig till fots. Det att verbet används för att förflytta sig *till* ett ställe framgår egentligen inte av NEO. Konstruktionsuppgiften i betydelsemoment 1 är ~ (ensamt tilde) och exemplen avser bana och riktning bort från. I moment 2 är konstruktionsuppgiften *gå* ADVL men momentet avser betydelsen ’ha sin utsträckning’. I SSB återfinns betydelsen ’ge sig iväg mot ett mål’ i moment 3.

Också för verbet *åka* är det den ”rena” förflyttningen som tas upp i betydelsebeskrivningen. Exempel på målanvändningen finns med i båda ordböckerna, dock utan något intransitivt målexempel av typen *åka till Y_{plats}* utan endast med transitiv användning och med personmål.

NKSO ger såsom konstaterat valensuppgifter i form av språkexempel, och här nämns den adverbiala användningen tillsammans med ”grundbetydelsen” både för *gå* och *åka*.

Med det lämnar jag valensdiskussionen och går över till att se på hur ordböckerna hanterar verbfraskollokationer. En mer ingående analys av ordböckernas sätt att presentera valensuppgifter återfinns i Martola (2008) med prepositionen *åt* som exempel.

4.4. Kollokationer

För att kontrollera hur ordböckerna åskådliggör kollokationer har jag i mitt material valt ut ett antal verbfraskollokationer fördelade på olika typer och gått igenom de aktualiserade ordboksartiklarna.

I den första typ jag ska diskutera ingår två betydelseytngre element i verbfrasen, vanligen två nomen men i vissa fall ett nomen och ett annat ord. I sådana fall måste lexikografen avgöra under vilket eller vilka lemmen frasen ska tas upp. I tabell 7 anges med X och streck (–) om kollokationen förekommer resp. inte förekommer i verbartikeln (kolumnrubrik *V*), i artikeln för det första elementet (E1) och/eller för det andra elementet (E2) (E1 och E2 i den ordningsföljd de ingår i kollokationens ”grundform”). Tecknet *x>* anger att kollokationen finns upptagen med hänvisning till annan artikel.

TABELL 7. Kollokationer med två delar.

Kollokation	NEO			SSB			NKSO		
	V	E1	E2	V	E1	E2	V	E1	E2
komma till dukat bord	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gå till dukat bord	-	-	X	-	x>	X	-	-	X
ha ett horn i sidan till Y	-	X	-	-	X	x>	-	X	-
binda ris åt egen rygg	-	X	X	x>	x>	X		X	-
gräva en grop åt Y	-	-		x>	X		(X)	-	

Kollokationen *komma/gå till dukat bord* finns upptagen bara med verbet *gå* i ordböckerna. En kontroll på webben gav vid handen att den är fem gånger så vanlig med *komma* som med *gå*.

Den sista kollokationen i tabellen är en förkortning av ett talesätt och krysset inom parentes i NKSO:s verbkolumn syftar på att ordspråket bara tas upp i sin helhet: *Den som gräver en grop åt andra faller själv däri* och inte i förkortad form med utbytbar rektion (*gräva en grop åt dem/någon/sin granne* o.s.v.). Noteras kan vidare att ordspråket återfinns också i NEO men under uppslagsordet *däri* som illustration till adverbets betydelse.

Tabell 7 visar – inte oväntat – att verbfraskollokationer eller verbfrasidiom inte just tas upp i verbartikeln utan under något av de andra ingående orden, i NEO och NKSO bara under ett av orden. SSB tar upp fraserna på flera ställen och är dessutom frikostig med hänvisningar. Man kunde tro att hänvisning är användarvänligt, men i detta fall blir det något tveksamt. Eftersom hänvisningarna bara är en exemplifiering av fraser med respektive verb och inte utgör en heltäckande uppräkningslista över vad som kan hittas på andra ställen i ordboken, så kan det hända att användaren låter bli att söka en viss fras i tron att den inte finns med.

Följande typ av fraser jag ska ta upp är fall som kommer ganska nära valens, nämligen verbfraskollokationer med en optionell *åt*-fras (typen *rynka på näsan åt något*). Kollokationerna avser (känsl)reaktioner och kan ses som parallellfall till verb som *fnysa (åt ngt)*, *skratta (åt ngt)*. Av tabell 8 framgår att verb-objektparen tas upp både under verb och under nomen såväl i NEO som i SSB, i den senare genomgående med hänvisning från verb till nomen. I den tredje kolumnen för varje ordbok, rubricerad *PF*, framgår på vilket vis *åt*-frasen anges. Streck betyder att angivelse om möjligt prepositionsfraskomplement saknas, *pf* att komplementet anges som integrerad del av frasen och *pf* inom parentes (*pf*) anger att *åt*-frasen är markerad som optionell. Om en kollokation upptas både under verb och under nomen framgår *åt*-frasangivelsen för båda

uppslagsorden med snedstreck emellan. Litet kryss inom parentes (x) i NEO-kolumnerna syftar på att frasen tas upp i form av konkret exempel med funktion som betydelseillustration. Frasen *lyfta på hatten* anges med *för*-fras i SSB, i verbartikeln med *för*-frasen angiven som obligatoriskt element och i nomenartikeln som optionellt. Tabell 8 visar att variationen är ganska stor både mellan ordböckerna och inom en och samma ordbok.

TABELL 8. ”Valens” för kollokation.

Kollokation	NEO			SSB			NKSO		
	V	N	PF	V	N	PF	V	N	PF
peka finger (åt Y)	X	(x)	-/-	x>	X	pf/pf	-	X	pf
rycka på axlarna (åt Y)	X	X	(pf)/-	x>	X	-/(pf)	-	X	-
rynka på näsan (åt Y)	X	X	pf/(pf)	x>	X	-/-	X	X	pf/pf
skaka på huvudet (åt Y)	(x)	(x)	-/-	x>	X	-/-	-	X	-
dra på munnen (åt Y)	X	X	-/-	x>	X	-/-	-	X	-
lyfta på hatten (åt Y)	(x)	(x)	-/-	x>	X	för/(för)	-	X	-

En annan typ av återkommande fraser i mitt material är kraftuttryck (typen *gå åt skogen*). Förbindelsen <gå åt Y> med möjlighet till ett begränsat antal Y betyder att något går illa. Betydelsen är alltså förhållandevis konstant medan stilvärdet varierar och i någon mån graden av ”illa”. De flesta av rektionerna (Y) förekommer också i kombination med verbet *dra* men den frasen har annan funktion och innebörd. Tabell 9 visar att uttrycken överlag tas upp under nomenet. Variation (*Var.*) hos frasen anges bara i SSB, där förstärkningen *käpprätt* finns med i tre fall. Tre av fraserna tas upp också i verbartikeln *gå* i SSB (dels i infinitivform *gå åt Y*, dels med formellt subjekt *det går åt Y*). Det vore en poäng med att ta upp denna grupp (också) under verbet, i all synnerhet i en ordbok för språkinlärare, eftersom det skulle visa på en övergripande typ av fras. I nomenartikeln framstår uttrycket lätt som en enskildhet.

TABELL 9. Varierande rektion.

Kollokation	NEO			SSB			NKSO		
	V	N	Var.	V	N	Var.	V	N	Var.
gå åt fanders	-	X	-	-	X	-	-	X	-
gå åt helsike	-	-	-	-	X	-	-	X	-
gå åt helvete	-	-	-	x>	X	X	-	X	-
gå åt pipan	-	X	-	x>	X	X	-	X	-
gå åt skogen	-	X	-	x>	X	X	-	X	-

Den sista grupp jag ska diskutera ansluter sig dels till valensproblematiken, dels till frågan om kollokationers variation (typen *ge [nytt] liv åt ngt*). NEO och NKSO anger bägge att verbet *ge* konstrueras antingen bitransitivt (*ge Y N*) eller med objekt och *till*-fras (*ge N till Y*) (ingendera ordboken anger vilken skillnaden är mellan de två konstruktionsätten⁶). SSB anger *ge N åt Y* som jämbördigt alternativ i konstruktionsuppgifterna, men med hjälp av exemplen får den uppmärksamme användaren en antydning om användningen: *man måste ge samma möjligheter åt arbetare som åt tjänstemän* är *åt*-exemplet. Om användaren förstår att dra den generella slutsatsen är dock osäkert. I huvudsak förekommer alltså konstruktionsättet <*ge N åt Y*> med *N* som ett abstrakt substantiv i obestämd form och i icke-referentiell användning. Detta är av mitt material att döma så pass regelbundet att frågan är om det rentav kunde anges i en valens- eller konstruktionsuppgift. Av tabell 10 framgår att <*ge N åt Y*>-kollokationer inte just tas upp i ordböckerna; SSB är enda undantaget.

TABELL 10. Kollokationen <*ge [Z] N åt Y*> i ordböckerna.

Kollokation	NEO			SSB			NKSO		
	V	N	Var.	V	N	Var.	V	N	Var.
<i>ge [Z] liv åt Y</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>ge [Z] stöd åt Y</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>ge [Z] tyngd åt Y</i>	–	–	–	–	X	–	–	–	–
<i>ge [Z] utrymme åt Y</i>	–	–	–	–	(x)	(x)	–	–	–
<i>ge [Z] bidrag till Y</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>ge [Z] stöd till Y</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–

Kollokationerna i tabell 10 är bara en liten del av alla de olika fall som återfinns i mitt material, och de är valda för att illustrera också en annan aspekt, nämligen variation. I samtliga fall är andelen belägg med attribuerat nomen rätt stor (jfr tabell 4 ovan och den efterföljande diskussionen). Av de sex kontrollerade uttrycken finns inget med i NEO och NKSO. I SSB finns bara *ge tyngd åt ngt* och ingen möjlighet till attribuering anges. (Som alternativ anges *lägga tyngd bakom ngt*, vilket inte kan räknas höra till samma grundkollokation.) Kombinationen *ge utrymme* noteras enbart med *för*-fras. Variation antyds (*ngt ger ngt utrymme att göra ngt* och *ge stort utrymme för ngt*). Av det utförandet kan man som användare få för sig att attributet *stort* är förknippat med *för*-

⁶ De är inte synonyma, jfr Silén (2009) och de källor som där anges.

frasen medan attributlöst alternativ hör ihop med infinitivfras med *att*, vilket inte är fallet.

4.5. Sammanfattande om ordböckerna

De tre undersökta ordböckerna är av olika typ, men i fråga om behandlingen av kollokationer uppvisar de en gemensam tendens. De ”tätaste” kollokationerna är väl täckta medan de lösare eller mer varierande typerna saknas eller får en heterogenare behandling. Det här är väntat och också rimligt åtminstone i tryckta ordböcker med ont om utrymme och endast lineära presentationsmöjligheter.

NKSO, som är en ordbok för icke-svenskar, tar starkast fasta på produktion och skiljer överlag tydligt på mer eller mindre produktiva användningar, vissa uttryck och regelrätta fraser (sist i artiklarna). SSB, som är en ordbok över fraser, indelar fraserna i olika typer och redovisar dem i samma följd i alla artiklar. Eftersom ordboken indelar många artiklar i numrerade betydelsemoment kan det dock i vissa fall vara svårt för användaren att veta under vilken betydelse en viss fras ska sökas. NEO är en definitionsordbok för svenskspråkiga och bär tydlig prägel av det. Ordboken redovisar en hel del frasmaterial men inte så systematiskt. Hänvisningsriktningen varierar och vissa fraser ges under ”fel” uppslagsord.

5. Slutord

Kollokationer är ett mångfacetterat och svårtacklat problem, som det är vanskligt att komma till rätta med i ordböcker. Lexikografin har uppenbarligen i rätt hög grad präglats av den traditionella synen att språket består av två moduler, lexikon och syntax, trots att lexikografer minsann konfronterats med frasmaterial som ”trasslar till det”. Många nyare språkliga undersökningar representerande olika lingvistiska inriktningar pekar åt samma håll: språket är i mycket högre grad kollokationellt än man tidigare ansett. För modern lexikografi gäller det att svara på den utmaningen. Med den elektroniska ordbokens alla möjligheter är det naturligtvis enklare, men för att all den information som får plats i en elektronisk ordbok också ska vara tillgänglig för användaren och inte drunkna i massan måste den presenteras på ett strukturerat sätt. Därmed delar den elektroniska och den tryckta ordboken ett mycket centralt problem.

Undersökta ordböcker

NEO = *Nationalencyklopedins ordbok*. Utarbetad vid Språkdata, Göteborgs universitet. Bd 1–3. Höganäs Bra böcker 1995–1996. – *Nationalencyklopedins ordbok*. <http://www.ne.se>, anv. febr–april 2009.

NKSO = *Natur och kulturs stora svenska ordbok*. Per Olof Köhler, Ulla Messelius. Christian Mattsson & Birgitta Hene. Stockholm: Natur och kultur 2006.

SSB = *Svenskt språkbruk. Ordbok över konstruktioner och fraser*. Utarbetad av Svenska språknämnden. Stockholm 2003.

Undersökt textmaterial

Svenska Parole, tillgänglig via *Språkbanken i Finland*.

www.csc.fi/kielipankki/index.phtml.sv, anv. 2004–2009.

WWW. Sökningar med Google, februari–maj 2009.

Övrig litteratur

Andersson, Lars-Gunnar 2005: Språkkänsla som mönsterminnen. I: Björn Melander & al. (red.): *Språk i tid. Studier tillägnade Mats Thelander på 60-årsdagen*. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet, 488–497.

Anward, Jan & Per Linell 1976: Om lexikaliserade fraser i svenskan. I: *Nysvenska studier* 55–56, 77–119.

Anward, Jan 2000: Allt du önskar kan du få? Om SAG och talspråket. I: *Språk & stil* NF 10, tryckt 2001:197–220. Tillgänglig på adressen <http://www.ep.liu.se/ecp/006/028/ecp00628.pdf>.

Bergenholtz, Henning & Sven Tarp 1994: Mehrworttermini und Kollokationen in Fachwörterbüchern. I: Burkhard Schaefer & Henning Bergenholtz (red.), *Fachwissen und seine Repräsentation in Wörterbüchern*. Tübingen: Narr, 351–383.

Brink, Lars 2006: Den fraseologiske terminologi. I: Henrik Lorentzen & Lars Trap Jensen (red.): *Nordiske Studier i Leksikografi 8. Rapport fra Konference om Leksikografi i Norden, Sønderborg 24.–28. maj 2005*. København, 39–51.

Bybee, Joan. [1998]: The emergent lexicon. I: *CLS 34: The Panels*. University of Chicago: Chicago Linguistic Society, 421–435. Pdf hämtad okt. 2006, www.unm.edu/~jbybee/EmergentLexicon.pdf.

- Farø, Ken & Henrik Lorentzen 2009: De oversete och mishandlede ordforbindelser. I: *LexicoNordica*, 75–101.
- Goldberg, Adele E. 2006: *Constructions at work: The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.
- Gross, Maurice 1979: On the failure of generative grammar. I: *Language* 55, 859–885.
- Hausmann, Franz Josef 1985: Kollokationen im Deutschen Wörterbuch. I: Henning Bergenholtz & Joachim Mugdan (red.), *Lexikographie und Grammatik*. Tübingen: Niemayer, 118–129.
- Kjellmer, Göran 1984: Some thoughts on collocational distinctiveness. I: Jan Aarts & Willem Meijs (red.), *Corpus linguistics*. Amsterdam: Ropodi, 163–171.
- Lindberg, Inger 2004: Språkanvändning – kreativt skapande eller förutsägbara mönster. I: Mikael Olofsson (red.), *Symposium 2003. Arena andraspråk*. Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk. Stockholm: HLS förlag, 61–81.
- Malmgren, Sven-Göran 2002: *Begå eller ta självmord? Om svenska kollokationer och deras förändringsbenägenhet 1800–2000*. Juni 2002. Pdf hämtad jan. 2006, spraakdata.gu.se/ordat/pdf/ORDAT15.pdf.
- Malmgren, Sven-Göran 2008: Collocations in Swedish Dictionaries and Dictionary Research. I: *Lexicographica* 24/2008, 149–158.
- Martola, Nina 2007: *Konstruktioner och valens: verbfraser med åt i ett jämförande perspektiv*. Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet.
- Martola, Nina 2008: Angivelse av verbkonstruktioner i svenska ordböcker. I: Ásta Svavarsdóttir, Guðrún Kvaran, Gunnlaugur Ingólfsson & Jón Hilmar Jónsson (red.), *Nordiska studier i lexikografi 9*. Skrifter utgivet af Nordisk Forening for Leksikografi 10. Reykjavík.
- Martola, Nina u.u.: Prepositionerna *till* och *åt* i ett jämförande perspektiv. Kommer i *Svenskan i Finland* 11.
- Mel'chuk, Igor 1996: Lexical functions: A tool for the description of lexical relations in a lexicon. I: L. Wanner (red.): *Lexical functions in lexicography and natural language processing*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 37–102.
- Pawley, Andrew 1986: Lexicalization. I: Deborah Tannen & James E. Alatis (red.), *Languages and linguistics: The interdependence of theory, data and application*. Washington DC: Georgetown University Press, 98–120.

- SAG = Teleman, Ulf & Hellberg, Staffan & Andersson, Erik 1999: *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Svenska Akademien & Norstedts ordbok.
- Silén, Beatrice 2009: Konstruktionsmönster vid bitransitiva verb i finlandssvenska och sverigesvenska samtal. I: Camilla Wide & Benjamin Lyngfelt (red.), *Konstruktioner i finlandssvensk syntax. Skriftspråk, samtal och dialekter*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Sinclair, John 1991: *Corpus, concordance, collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- Stefanowitsch, Anatol & Stefan Th. Gries 2003: Collostructions: Investigating the interaction of words and constructions. I: *International Journal of Corpus Linguistics* 8.2, 209–243. Pdf hämtad jan. 2007.
www.linguistics.ucsb.edu/faculty/stgries/research/Collostructions_IJCL.pdf.
- Stubbs, Michael 1996: *Text and Corpus Analysis*. London: Blackwell.
- Svensén, Bo 2004: *Handbok i lexikografi*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Vatvedt Fjeld, Ruth & Lars S. Vikør 2008: *Ord og ordbøker*. Oslo: Høyskoleforlaget.

Nina Martola
avdelningsföreståndare
Forskningscentralen för de inhemska språken
Berggatan 24
00100 Helsingfors
nina.martola@focis.fi